

наближаються до вставних (*зараза, чорт*), тобто використання лайок стає автоматичним і не служить будь-якій меті. Тому намагання зробити мовлення “чистим”, звільнивши його від брутальних, лайливих слів, є важливим кроком у боротьбі з лихослів'ям.

Слід пам'ятати, що лайливі і вульгарні слова недопустимі ні мовними, ні загальноетичними нормами. Їх надмірне вживання засмічує мову, робить її грубою і беззмістовною. Лихослів'я не має під собою глибокого підґрунтя і спричинене переважно позамовними факторами (щойно перенесеними важкими випробуваннями, злиденним життям, браком освіти тощо). Воно є найвищим ступенем вираження негативних емоцій, тому церква, наука, суспільство виступають проти лихослів'я.

Звикнувши до вульгарного, стилістично неохайного мовлення, людина не навчиться стежити за культурою свого мовлення і не буде помічати вад в інших, а отже, не зможе оцінити ні краси, ні багатства рідної мови. Наше ж слово повинно нести передусім радість, поширювати знання, слугувати розвитку, бути джерелом життя. Тому дбати про культуру мовлення – обов'язок кожного.

Сказане вище підтверджує думку про негативне значення лихослів'я у мовному вжитку. Його викорінення є необхідною передумовою забезпечення нормативності української мови. Вихід із кризового стану усних форм побутування мови, звичайно, єдиний – це поширення української літературної мови через систему освіти, культури, засоби масової інформації тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахманова О.С. Очерки по общей и русской лексикологии. – М.: Учпедгиз, 1957. – 295 с.
2. Бабиц Н. Д. Основи культури мовлення. – Львів: Світ, 1990. – 232 с.
3. Глушман С. Двадцять днів у камері з В. Стусом// Знак нескінченності. – 2002. – № 7. – С. 10-12.
4. Караєва К., Ковтуненко С. Лихослів'я руйнує наші гени// Перехід. – 2001. – № 4. – С. 107-110.
5. Новий заповіт і книга псалмів. – Хельсінкі: Гедеон, 1994. – 385 с.
6. Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови. – К.: Либідь, 1992. – 248 с.
7. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. – Львів: ПАІС, 2001. – 180 с.

Лариса Головата

ТИПОВІ ОГРІХИ В УСНОМУ МОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКИХ СПОРТИВНИХ ЖУРНАЛІСТІВ

Серпень 2004 року став знаменним для світового навколоспортивного загалу, оскільки в Греції, на батьківщині олімпіад, проходили ХХІХ Олімпійські ігри. Уже втретє українські олімпійці в складі збірної незалежної України брали участь у найпрестижніших спортивних змаганнях і показали високі результати. Разом із спортсменами, їхніми тренерами-наставниками до Греції вирушив і численний журналістський корпус, щоб висвітлювати події Олімпійських ігор, коментувати змагання, брати інтерв'ю у переможців.

Спостерігаючи за перебігом змагань з екранів телевізорів, ми намагалися проаналізувати усне мовлення спортивних журналістів: виявити типові огріхи, встановити причини їх виникнення, запропонувати власне бачення попередження помилок мовцями окресленої сфери професійної діяльності.

Зазначимо, що порівняно із дебютом українських спортивних журналістів на Олімпійських іграх, де Україна виступала як самостійна команда, сталися значні зміни на краще. По-перше, усі журналісти досить добре володіють українською літературною мовою (чого, на жаль, не можна сказати про тренерів, зокрема з легкої атлетики, гандболу; про самих спортсменів, у тому числі і про “золоту рибку” України, і про найвлучнішу українську олімпійку, і про чемпіона Олімпіади у стрибках на батуті. Цей список можна продовжувати й багатьма іншими прикладами). По-друге, представники засобів масової інформації засвоїли українську спортивну термінологію і вільно нею послуговуються в усіх видах спорту. По-третє, спостерігаємо тенденцію до використання у мовленні спортивних журналістів українських фразеологізмів.

Однак на ґрунті контактування двох близькоспоріднених мов (української та російської) в усному мовленні спортивних коментаторів найчастіше трапляються помилки, спричинені явищем інтерференції. За трактуванням великого енциклопедичного словника з мовознавства, інтерференцією називають “взаємодію мовних систем в умовах двомовності, що складається або при контактах мовних, або при індивідуальному засвоєнні нерідної мови, виражається у відхиленнях від норми і системи другої мови під впливом рідної. Інтерференція проявляється як іншомовний акцент у мовленні людини” [6, 197]. В енциклопедії української мови зазначається, що головним джерелом інтерференції є “розбіжність у системах взаємодіючих мов: різний фонетичний склад, різні правила позиційної реалізації фонем, їхньої сполучуваності, різні інтонації, різний склад граматичних категорій і способів їхнього вираження тощо” [5, 209]. Огріхи в усному мовленні спортивних журналістів спостерігаються на усіх рівнях мовної системи: фонетичному, фонологічному, словотвірному, фразеологічному, лексичному, семантичному, граматичному, синтаксичному.

Зупинимося на прихованих виявах інтерференції на різних рівнях мовної структури.

1. Вимова звуків і словосполучень:

– властива російській мові вимова слів із звуком [и] (заміна на [і]): *українськІх легкоатлетів, мексІканський спортсмен;*

– м’яка вимова шиплячих [ш] і [щ]: *шЬчЬє один гравець, чЬомусь не показують результат;*

– проривна вимова звука [г] у незафіксованих українським правописом словах: *я Гадаю; Герой дня;*

– помічаються впливи російської мови і на вимову ряду звукосполучень [й + і]: *гімн України.*

2. Наголошування слів і словосполучень. Порухення нормативного наголосу спостерігаються серед різних частин мови: іменників (*дав обІцянку, приЯзність суперника*); прикметників (*укрАїнські атлети, нОвий рекорд*); числівників (*одИнадцять сотих секунди*); займенників (*у цьомУ півфіналі*); дієслів та дієслівних форм (*час виходИти на заміну, будЕмо закінчувати трансляцію*); прислівників (*пливуть наввиперЕдки*).

3. Утворення і вживання слів:

– заміна українського слова російським (*виходить у ЧЕТВЕРТЬФІНАЛ, СЛІДУЮЧИМ вийде на килим*);

– вживання слів, що при подібному звучанні відрізняються значенням (*туніський спортсмен МІШАЄ фінішувати, стартують ДРУГІ спортсмени, єдино ВІРНА тактика гри, здоровий ОБРАЗ життя*). Кожне з цих виділених слів в українській мові має інше значення, ніж у російській. Наприклад, слово *вірний* має такі значення: 1. Який заслуговує довір'я; постійний у своїх поглядах і почуттях; відданий. 2. Який відзначається відданістю. 3. Який незмінно дотримується чого-небудь, не зраджує; – інтерференція проникає в сферу фразеології (*ПРИЙМАТИ УЧАСТЬ*), власні назви (*ТАТЬЯНА Томашова, спортсмен із РУМИНІЇ*).

4. Утворення форм слів:

– зникають властиві українській мові чергування голосних і приголосних звуків (*на третій ДОРІЖКЕ, вправи з РОЗГІНОМ*);

– вживається називний відмінок у ролі звертання (*ЯНА, як склався заплив*);

– неправомірно твориться множина іменників (*три ПРЕДСТАВНИКА України*);

– неправильно відмінюються у множині та однині прізвиська, у тому числі на -о (*за сприяння братів КЛИЧКО; рекорд Івана ГЕШКО*);

– скопійована з російської мови невідмінювана форма вищого ступеня (*американський спортсмен СТАРШЕ нашого*);

– неправильне відмінювання числівників (*він на П'ЯТИДЕСЯТОМУ місці*).

5. Вживання службових слів:

– сполучники (*позбувся медалі, ТАК ЯК приймав допінг; намагався обійти суперника, НО не зміг*);

– похідні вторинні прийменники (*НЕ ДИВЛЯЧИСЬ НА юний вік*);

– вживання слів *ТОЖЕ* (також), *ТАКЖЕ* (теж): *він ТОЖЕ вийшов у фінал*.

Не завжди спортивні журналісти звертають належну увагу на лексичну сполучуваність слів (*ПРИВЕДУ такий приклад; ПОТЕРПІВ поразку; ЗДАВ екзамен на відмінно*). Досить часто трапляються помилки, спричинені явищем інтерференції, і у вживанні синтаксичних словосполучень зі зв'язком керування: *візьміть це ПІД увагу; спостерігаємо змагання жінок ПО гандболу; не візьме участі ІЗ-ЗА травми; чемпіон дякує ПРИСУТНІХ; ЗАВДЯКИ низькому ступеню складності спортсмени не можуть досягти найвищих результатів*.

Крім огріхів, спричинених контактуванням близькоспоріднених мов, представники українських засобів масової інформації не завжди звертають належну увагу на родовий відмінок однини іменників чоловічого роду (*метання дискУ, стріляє з пневматичного пістолетУ, до сьогоднішнього вечорУ ми не мали медалей у цьому виді спортА*), вживають лексеми, які не є властивими для української літературної мови (*КОЛЄЖАНКА корейської спортсменки по команді*), а вживаються у діалектному мовленні.

Неодноразово ми фіксували синтаксичні конструкції, побудовані так, що викликали непорозуміння, двозначність (*спортсменка з короткою зачіскою, яка й зробила цей відрив від суперниць; які вони високі, красиві, стрункі у воді; наші спортсмени такі зовні свіжі; крупні атлети; у трирічному віці батьки її переїхали до Австралії*).

Схарактеризовані помилки свідчать про недостатній рівень володіння нормами сучасної української мови у галузі спортивної журналістики. Звичайно, тим, хто хоче послуговатися правильним фаховим мовленням, у пригоді стануть спеціальні

словники, що побачили світ не так давно (російсько-український словник спортивних термінів [3], російсько-український словник з фізичної культури і спорту [2]), науково-популярні видання (“Антисуржик” [1], “Актуальне інтерв’ю з мовознавцем” [4]) тощо, однак на часі створення довідників із професійного мовлення різних сфер суспільного життя. Ці довідники повинні містити відомості з усіх рівнів мовної системи (від фонетичного до синтаксичного) та ілюструватися прикладами, притаманними тій чи іншій галузі життєдіяльності людини. Усі ми маємо свідомо ставитися до власного мовлення, здійснювати його самоконтроль, постійно відчувати відповідальність за рідне слово.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити: Посібник/ За загальною редакцією Олександри Сербенської. – Львів: Світ, 1994. – 152 с.
2. Російсько-український словник з фізичної культури і спорту/ За редакцією Осінчука В. Г., Попеску І. К., Рябенка Є. М. – Львів: Світ, 1993. – 310 с.
1. Російсько-український словник спортивних термінів. – Львів: Навчально-експериментальна друкарня Львівського поліграфічного інституту ім. І. Федорова, 1991. – 88 с.
2. Сербенська О. А., Волошак М. Й. Актуальне інтерв’ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. – К.: ВЦ “Просвіта”, 2001. – 204 с.
3. Українська мова. Енциклопедія/ Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко В. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. – К.: Українська енциклопедія, 2000. – 752 с.
4. Языкознание. Большой энциклопедический словарь/ Гл. ред. В. Н. Ярцева. – 2-е изд. – М.: Большая Российская энциклопедия, 1998. – 685 с.

Ганна Денискіна

ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИЧНОГО НАПОВНЕННЯ РЕПЛІКИ ВЕДУЧОГО У ЖАНРІ ВІЛЬНОГО ТЕЛЕІНТЕРВ’Ю (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕДАЧ 2000-2004 РР.)

Функціонування телевізійних мас-медіа безпосередньо пов’язане з постійним розвитком мови. Телевізійне мовлення – це мовна дія, яка відбувається за специфічних умов і є інструментом впливу на думки та дії масової аудиторії. Телевізійне мовлення ідеологічно зв’язане, тобто залежне від певних політичних, наукових і соціально-культурних позицій, світогляду сучасників. Уживання однакових мовних знаків у різних типах і різновидах телевізійного дискурсу не передбачає їх однакового змісту. Телевізійне мовлення становить своєрідний конгломерат різноманітних субкодів мовлення, оскільки є незамкненим на певному колі адресатів, а навпаки, спрямованим на якомога ширше коло глядачів. Велике значення для визначення функцій і завдань телевізійного інтерв’ю як особливого різновиду мови ЗМІ має мета конкретного виду телевізійного дискурсу, яка і визначає вибір відповідних мовних засобів. Вивчення телевізійного мовлення сприятиме повнішому розумінню впливу соціальних, політичних і культурних факторів на функціонування мови у суспільстві.

Першою спробою ґрунтовного лінгвістичного дослідження у цій галузі стала монографія С. Светани “Телевизионная речь: Функции и структура” [7]. Функції